

PG
33, 965 Catechesis XVI, II. [...] τὸ βασιλεῦον ἀνάρχως καὶ ἀτελευτήτως ἅμα 475
Πατρὶ καὶ Υἱῶ, παρόντων τῶν γεννητῶν ὑποστάσεων· τὸ ἀγιαζόν τὰ λει-
τουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα, διὰ τοὺς μέλλοντας κλη-
ρονομεῖν σωτηρίαν· τὸ καταβάν ἐπὶ τὴν ἁγίαν καὶ μακαρίαν Παρθένον Μα-
ριάμ, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα, καὶ ἐπ' αὐτὸν τὸν Κύριον σω-
ματικῶ εἶδει περιστερᾶς ἐν Ἰορδάνῃ ποταμῶ.

APOLLINARIS Ep. Laodicensis in Syria (ca 310 † ca 390)

EXPOSITIO FIDEI ⁴

PG
10, 1116 [...] Ἐπι ὁμολογοῦμεν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ υἰὸν ἀνθρώπου γεγενῆσθαι 476
οὐκ ὀνόματι ἀλλὰ ἀληθείᾳ προσλαβόντα σάρκα ἐκ Μαρίας Παρθένου· καὶ
εἶναι τέλειον αὐτὸν Υἱὸν Θεοῦ καὶ αὐτὸν υἰὸν ἀνθρώπου, ἐν πρόσωπον, καὶ
μίαν τὴν προσκύνησιν τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς ἣν ἀνέλαθεν· καὶ ἀναθε-
ματίζομεν τοὺς διαφόρους προσκυνήσεις ποιοῦντας, μίαν θεϊκὴν, καὶ μίαν
ἀνθρωπίνην· καὶ προσκυνοῦντες τὸν ἐκ Μαρίας ἄνθρωπον ὡς ἕτερον ὄντα

PG
33, 966 Catechesis XVI, II. [... Spiritus S.] sine principio et fine una 475
cum Patre et Filio regnat, praesentibus generatis substantiis. Qui
sanctificat administratorios spiritus, in ministerium missos propter
eos qui salutis haereditatem consecuturi sunt.¹ Qui illapsus est in
sanctam ac beatam Virginem Mariam,² ex qua Christus secundum
carnem natus est: et in ipsum Dominum corporali specie columbae
in Iordane flumine.³

G
, 1115 [...] Praeterea confitemur Filium Dei factum esse filium homi- 476
nis, qui non nomine sed veritate assumpsit carnem ex Maria Vir-
gine, esseque perfectum Filium Deum, et eundem filium hominis,
unam personam, et unam adorationem Verbi et carnis quam as-
sumpsit, et anathematizamus eos qui differentes adorationes faciunt,
unam divinam, et unam humanam, et adorantes hominem ex Ma-
ria tanquam alterum praeter Deum ex Deo. Scimus enim quod *in*

¹ Hebr. I, 14.

² Lc. I, 35; Matth. I, 16.

³ Lc. III, 22.

● PG 33 673, 725.

■ 1189, 1200, 1204.

⁴ Cf. BARDENHEWER, I, 215 et II, 13; ALTANER, 324, qui attribuunt hoc op. Episcopo Laodiceae. Cf. etiam QUA II, 382. Vide alios locos, Apollinari attributos, sub titulo *Incertus Auctor*.

παρὰ τὸν ἐκ Θεοῦ Θεόν· οἶδαμεν γὰρ ὅτι «ἐν ἀρχῇ μὲν ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος».

- 477 Πιστεύομεν τοίνυν εἰς ἓνα Θεόν, τουτέστιν εἰς μίαν ἀρχήν, τὸν Θεὸν τοῦ Νόμου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, δίκαιον καὶ ἀγαθόν· καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, Θεὸν ἀληθινόν, τουτέστιν εἰκόνα ἀληθινοῦ Θεοῦ, δημιουργὸν πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν, Υἱὸν Θεοῦ καὶ γέννημα μονογενές, καὶ ἀίδιον Λόγον, ζῶντα καὶ ὑφεστῶτα καὶ ἐνεργόν, ἀεὶ συνόντα τῷ Πατρί· καὶ εἰς ἓν ἅγιον Πνεῦμα· καὶ εἰς παρουσίαν ἐνδοξον τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ σάρκα λαβόντος τὴν ἐκ Παρθένου, τοῦ ἀνθ' ἡμῶν ὑπομείναντος πάθη καὶ θάνατον, καὶ ἐλθόντος εἰς ἀνάστασιν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀναληφθέντα εἰς οὐρανοὺς· καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ἐνδοξον αὐτοῦ παρουσίαν· καὶ εἰς μίαν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, ἄφесιν ἁμαρτιῶν, σαρκὸς ἀνάστασιν, ζωὴν αἰώνιον.

[...] Ὁμολογοῦμεν δὲ καὶ σαρκωθέντα τὸν Λόγον καὶ φανερωθέντα ἐν σαρκικῇ κινήσει τῇ ἐκ Παρθένου, οὐκ ἐν ἀνθρώπῳ ἐνεργήσαντα.

- 478 Εἷς Υἱὸς καὶ πρὸ τῆς σαρκώσεως καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν· ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος καὶ Θεός, ἐκάτερον ὡς ἓν· καὶ οὐχ ἕτερον μὲν πρόσωπον ὁ Θεὸς Λόγος, ἕτερον δὲ ἄνθρωπος Ἰησοῦς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ προὑπάρχων Υἱὸς ἐνωθεὶς σαρκὶ ἐκ Μαρίας κατέστη, τέλειον καὶ ἅγιον καὶ ἀναμάρτητον ἄνθρωπον

*principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.*¹

- 477 Credimus igitur in unum Deum, id est, in unum principium, Deum Legis et Evangelii, iustum et bonum; et in unum Dominum Iesum Christum Deum verum, id est, imaginem veram solius veri Dei; creatorem omnium visibilium et invisibilium, Filium Dei, et fetum unigenitum, et aeternum Verbum vivens, et per se existens atque operans, semper cum Patre manens; et in unum sanctum Spiritum; et in adventum gloriosum Filii Dei, qui carnem accepit ex Virgine, et pro nobis passiones et mortem sustinuit, et tertia die resurrexit, et assumptus est in coelos; et in futurum adventum gloriosum; et in unam sanctam Ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam aeternam.

[...] Confitemur etiam incarnatum Verbum, et manifestatum in operatione carnis ex Virgine assumptae, non in homine operatum.

- 478 Unus Filius ante incarnationem, et post incarnationem; idem homo et Deus, utrumque tanquam unum; et non alia quidem persona Deus Verbum, alia vero homo Iesus; sed idem qui prius erat Filius, unitus est carni ex Maria, constituens seipsum perfectum et

¹ Io. I, 1.

συνιστάς ἑαυτόν, καὶ οἰκονομῶν εἰς ἀνανέωσιν ἀνθρωπότητος καὶ κόσμου παντός σωτήριον.

QUOD UNUS SIT CHRISTUS ¹

PG
28, 129

5. Εὐθύς οὖν ἀπὸ γενέσεως ἡ καινότης ἐδείκνυτο, καὶ τὸ οὐράνιον τοῦ γεγεννημένου διὰ τῆς γεννήσεως ἐξεφαίνετο, οὐ κατὰ γέννησιν ἀνθρώπου παλαιοῦ ἐξ ἀνδρός καὶ γυναικὸς εἶχε τὴν γέννησιν. Καὶ γὰρ ἀδύνατον ἔνευ ἀνδρὸς κυῆσαι γυναῖκα, ὅτι τὴν οὐσίαν τῶν γεννωμένων ἐν τοῖς πατράσι κατεβάλετο ὁ Θεός· ὡς καὶ τὸν Λευὶ φησὶν ἡ Γραφή ἐν τῇ ὁσφύϊ τοῦ Πατρὸς εἶναι Ἀβραάμ. Ὁ δὲ Λυτρωτὴς οὐ τοῦ Ἀδάμ τὸ εἶναι λαβὼν, ἀλλ' ἐκ τοῦ Ἀδάμ τὸ σχῆμα προλαβὼν, τὴν σάρκα λέγω τὴν μετὰ ψυχῆς ἀνθρωπίνης, καὶ γενόμενος ἀνθρωπος κατὰ τὸ ὁρατόν, εἰσῆγαγεν εἰς τὸν κόσμον τὴν καινότητα κατὰ τὸ ἀόρατον· καθ' ἧς οὐχ ὄρος θανάτου, οὐ τυραννὶς διαβόλου, ἀλλὰ κοινωνία μὲν τοῦ Λόγου πρὸς τοὺς θνητοὺς καὶ τυραννουμένους, διαφορὰ δὲ πολλὴ κατὰ τὸ ἀθάνατον, κατὰ τὸ ἐλεύθερον καὶ ἀτυράννητον. Ἐθαύμαζε καὶ ἡ Παρθένος Μαρία εὐαγγελισθεῖσα τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος τὴν ἐξ αὐτῆς. « Πῶς γὰρ ἔσται μοι τοῦτο, φησὶν, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; » Εὐηγγελίσθη δὲ θεῖαν οὐσίαν τοῦ γεννηθέντος ἐξ αὐτῆς ἐν μορφώσει σαρκίνῃ.

479

sanctum, ac sine peccato hominem, et administrans opus incarnationis ad renovationem salutarem humanitatis et totius mundi.

PG
28, 130

5. Statim igitur ab ipsa nativitate, novitas apparuit, ac coelestis natura eius qui genitus erat, per nativitatem eius ostensa est: quippe qui non secundum antiqui hominis ex viro et muliere generationem, natus sit. Impossibile enim est absque viri opera mulierem gravidam esse, quia nascentium substantiam in ipsorum patribus Deus constituit, quemadmodum et Scriptura, Levi in patris sui Abrahae lumbis fuisse narrat. Redemptor autem, non Adami esse assumens, sed ex Adamo formam accipiens, carnem dico cum anima humana, et factus homo visibiliter, novitatem in mundum invisibiliter introduxit: contra quam non mortis decretum, nec diaboli tyrannis praevallet, sed adest communicio Verbi cum mortalibus et tyrannice oppressis; ingensque discrimen ob immortalitatem, libertatem, et a tyrannide exemptionem, rebus humanis illatum est. Ipsa Virgo Maria admirata est, quando ex se futurae Salvatoris nativitatis nuntium accepit. *Quomodo fiet mihi istud*, ait, *quoniam virum non cognosco?* ² Nuntiata autem illi est divina essentia eius, qui ex ipsa sub carnali forma natus est.

479

¹ Cf. ALTANER, 324, qui opus hoc Ep. Laodiceae attribuit; cf. etiam *QUA II*, 382.

² *Lc. I*, 34.

DE INCARNATIONE VERBI ¹

480 Ὅμολογοῦμεν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν πρὸ αἰώνων αἰδίως ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν αἰώνων διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου γεννηθέντα κατὰ σάρκα, ὡς θεῖος Ἀπόστολος διδάσκει λέγων· «Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἕξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, γεννώμενον ἐκ γυναικός». Ὅμολογοῦμεν δὲ εἶναι τὸν αὐτὸν Υἱὸν Θεοῦ, καὶ Θεὸν κατὰ πνεῦμα· υἱὸν δὲ ἀνθρώπου κατὰ σάρκα. Οὐ δύο φύσεις, τὸν ἓνα Υἱὸν, * μίαν προσκυνητὴν, καὶ μίαν ἀπροσκυνητὴν· ἀλλὰ μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην, μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ μιᾷ προσκυνήσει καὶ προσκυνουμένην. Οὐδὲ δύο υἱούς, ἄλλον μὲν Υἱὸν Θεοῦ, ἀληθινὸν Θεὸν καὶ προσκυνούμενον· ἄλλον δὲ ἐκ Μαρίας ἀνθρωπον, μὴ προσκυνούμενον, κατὰ χάριν Υἱὸν Θεοῦ γενόμενον, ὡς καὶ ἄνθρωποι· ἀλλὰ τὸν ἐκ Θεοῦ, ὡς ἔφη, ἓνα Υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεόν· τὸν αὐτὸν καὶ οὐκ ἄλλον ἐκ Μαρίας γεγενῆσθαι κατὰ σάρκα ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν· ὡς ὁ ἄγγελος τῆς Θεοτόκῳ Μαρίας λεγούσῃ· « Πῶς τοῦτο ἔσται, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω »; εἶρηκε· « Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιαίσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ ». Ὁ τοίνυν γεννηθεὶς ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας, Υἱὸς Θεοῦ φύσει, καὶ Θεὸς ἀληθινός, καὶ οὐ χάριτι,

PG
28, 25

*28

480 Confitemur Filium Dei ante saecula ab aeterno ex Patre genitum, postremis vero saeculis ob nostram salutem ex Maria Virgine natum secundum carnem, quemadmodum divus Apostolus docet, inquit: *At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, natum ex muliere.*² Confitemur etiam, eundem esse Filium Dei et Deum secundum spiritum; hominis autem filium secundum carnem. Non duas naturas, Filium unum, unam * adorandam et unam non adorandam: sed unam naturam Dei Verbi incarnatam, et adorandam cum carne sua, adoratione una. Neque duos filios, alium Dei Filium, verum Deum et adorandum, alium ex Maria hominem, qui non adoretur, quique per gratiam, ut homines, Filius Dei factus sit; sed ex Deo, ut dixi, unum Filium Dei et Deum; eum ipsum et non alium natum ex Maria secundum carnem in novissimis diebus, quemadmodum angelus Deiparae Mariae dicenti: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* ait, *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque quod nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei.*³ Qui igitur natus est ex Virgine Maria, Filius

PG
28, 26

*27

¹ Opus hoc, quod invenitur inter Ps.-Athanasii opera, est Apollinaris. Cf. BARDENHEWER, II, 13 et 17; ALTANER, 324; QUA II, 382.

² Gal. IV, 4.

³ Lc. I, 34, 35.

καὶ οὐ μετουσία, κατὰ σάρκα μόνον, τὴν ἐκ Μαρίας, ἄνθρωπος· κατὰ δὲ πνεῦμα, ὁ αὐτὸς Υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς ἀληθινός· παθὼν μὲν τὰ ἡμέτερα πάθη κατὰ σάρκα, ὡς γέγραπται· « Χριστοῦ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί ». Καὶ πάλιν· « Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν ».

*29 [...] Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα ἐκ τῶν θείων Γραφῶν διδάσκει, ἕτερον λέγων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἕτερον τὸν ἐκ Μαρίας * ἄνθρωπον, κατὰ χάριν υἱοποιθέντα, ὡς ἡμεῖς· ὡς εἶναι δύο υἱούς, ἓνα κατὰ φύσιν Υἱὸν Θεοῦ, καὶ ἓνα κατὰ χάριν τὸν ἐκ Μαρίας ἄνθρωπον· ἢ εἴ τις τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν σάρκα ἄνωθεν λέγει, καὶ μὴ ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας· ἢ τραπείσαν τὴν θεότητα εἰς σάρκα, ἢ συγχυθεῖσαν, ἢ ἀλλοιωθεῖσαν· ἢ παθητὴν τοῦ Κυρίου θεότητα· ἢ ἀπροσκύνητον τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν σάρκα, ὡς ἀνθρώπου, καὶ μὴ προσκυνητὴν, ὡς Κυρίου καὶ Θεοῦ σάρκα, τοῦτον ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, πειθομένη τῷ Ἀποστόλῳ λέγοντι· « Εἰ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω ».

Dei natura et Deus verus, non gratia neque participatione, secundum carnem tantum, quam ex Maria habet, homo; secundum vero spiritum idem ille Filius Dei, et Deus verus: passus quidem passionem nostras secundum carnem, ut scriptum est: *Christo passo pro nobis carne*;¹ et alibi: *Qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*.²

*30 [...] Si quis vero praeter haec ex sacris Scripturis docet, aliumque dicit esse Filium Dei, et alium ex Maria ortum, per gratiam, ut nos, adoptatum; ita ut duo sint filii, alter secundum naturam Filius Dei, alter secundum gratiam ex * Maria homo: aut si quis Domini nostri carnem desuper dicit esse, et non ex Virgine Maria: aut conversam deitatem in carnem, aut confusam, aut mutatam, aut passibilem Domini deitatem, aut non adorandam Domini nostri carnem, utpote hominis, nec adorandam, ut Domini et Dei carnem; hunc anathemate damnat catholica Ecclesia, Apostolo obsequens dicenti: *Si quis vobis evangelizaverit, praeter id quod accepistis, anathema sit*.³

¹ I Petr. IV, 1.

² Rom. VIII, 32.

³ Gal. I, 9.

● S. MACARIUS AEGYPTIUS († ca 390). ■ PG 34, 549.

● PACIANUS BARCINONENSIS († ante 392). Vide locum Paciano attributum, sub titulo *Incertus Auctor*.